

BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH XUSUSIYATLARI

Xotamov Ibodullo Sadulloyevich

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti,

Iqtisodiyot kafedrası professori, i.f.n.

E-mail: xotamov.ibodulla@timeedu.uz

ORCID: 0000-0001-9141-6500

Annotatsiya. Ushbu maqolada biznesning raqobatbardoshligini ta'minlash xususiyatlari nazariy va amaliy jihatdan o'rganiladi. Tadqiqotda raqobatbardoshlikning mazmuni, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar, xususan unumdorlik, innovatsiya, raqamlashtirish, logistika samaradorligi, inson kapitali va institutsional muhitning o'zni tahlil qilinadi. Maqola adabiyotlar sharhi, qiyosiy tahlil va xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga tayangan holda ishlab chiqilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, global bozorda barqaror ustunlikka erishish narx omiliga emas, balki yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar, ilg'or texnologiyalar, samarali boshqaruv va moslashuvchan strategiyalarga tayangan holda amalga oshiriladi. Tadqiqot yakunida korxonalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: biznes, raqobatbardoshlik, innovatsiya, unumdorlik, logistika, raqamlashtirish, inson kapitali, strategik boshqaruv, barqarorlik.

Abstract. This article studies the features of ensuring business competitiveness from a theoretical and practical perspective. The study analyzes the content of competitiveness, the factors influencing its formation, in particular, productivity, innovation, digitalization, logistics efficiency, human capital and the role of the institutional environment. The article is based on a literature review, comparative analysis and information from international organizations. The results show that achieving sustainable advantage in the global market is not based on the price factor, but on high-value-added products, advanced technologies, effective management and flexible strategies. At the end of the study, practical recommendations for enterprises were developed.

Key words: business, competitiveness, innovation, productivity, logistics, digitalization, human capital, strategic management, sustainability.

Аннотация. в данной статье будут рассмотрены особенности обеспечения конкурентоспособности бизнеса в теоретическом и практическом аспектах. В исследовании анализируется содержание конкурентоспособности, факторы, влияющие на ее формирование, в частности производительность, инновации, цифровизация, эффективность логистики, роль человеческого капитала и институциональной среды. Статья разработана с опорой на обзор литературы, сравнительный анализ и данные международных организаций. Результаты показывают, что достижение устойчивого преимущества на мировом рынке достигается за счет использования продуктов с высокой добавленной стоимостью, передовых технологий, эффективного управления и гибких стратегий, а не ценового фактора. По итогам исследования разработаны практические рекомендации для предприятий.

Ключевые слова: бизнес, конкурентоспособность, инновации, производительность, логистика, цифровизация, человеческий капитал, стратегическое управление, устойчивость.

Jahon iqtisodiyotining chuqur integratsiyalashuvi, raqamli transformatsiya va ta'minot zanjirlaridagi o'zgarishlar sharoitida global biznes raqobatbardoshligi zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning markaziy masalalaridan biriga aylandi.

Bugungi kunda korxona yoki mamlakatning xalqaro bozorda ustun mavqega ega bo'lishi ishlab chiqarish hajmi bilangina emas, balki innovatsion salohiyat, mehnat unumdorligi, institutsional sifat, logistika samaradorligi va texnologiyani tez o'zlashtirish qobiliyati bilan belgilanadi.

Raqobatbardoshlik tushunchasi klassik iqtisodiy nazariyalardan boshlab zamonaviy strategik menejmentgacha bo'lgan ko'plab yondashuvlarda rivojlangan. Zamonaviy talqinda raqobatbardoshlik - bu korxona yoki iqtisodiyotning xalqaro bozorda barqaror ravishda qiymat yaratish, foyda olish, bozor ulushini kengaytirish va tashqi ta'sirlarga moslasha olish qobiliyatidir. Menejmentni rivojlantirish instituti (IMD)ning 2025 yilgi reyting metodologiyasi raqobatbardoshlikni iqtisodiy samaradorlik, hukumat samaradorligi, biznes samaradorligi va infratuzilma kabi ko'rsatkichlar orqali o'lchaydi; alohida raqamli va talent reytinglari esa texnologik va inson

kapitali omillarining kuchayib borayotganini ko'rsatadi [1].

Muammo shundaki, ko'plab korxonalar global bozorda raqobatni hanuz arzon resurslar yoki qisqa muddatli narx ustunligi orqali tushunadi. Vaholanki, zamonaviy amaliyot shuni ko'rsatadiki, yuqori raqobatbardoshlik ko'proq innovatsiya, ta'minot zanjiri barqarorligi, tezkor boshqaruv qarorlari, mijozga yo'naltirilganlik va ma'lumotlarga tayangan boshqaruv bilan bog'liq.

O'zbekiston tajribasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan strategiyada innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyildagi “2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida” gi PF-165-son farmonida iqtisodiyotning real sektorida ilmiy va innovatsion ishlanmalarni tijoratlashtirish darajasini oshirish, ilm-fan, ta'lim va sanoat o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish chora-tadbirlari, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi “O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risida” PF-158-son Farmoniga muvofiq O'zbekiston 2030-yilga qadar Global innovatsiya

indeksida Top-50 talik mamlakatlar ro'yxatiga kirishi belgilangan [2, 3].

Jahon iqtisodiyotida integratsiyalashuvning chuqurlashuvi, xalqaro savdoning raqamli platformalar orqali kengayishi, global qiymat zanjirlarining qayta shakllanishi hamda geoiqtisodiy tavakkalchiliklarning kuchayishi biznes subyektlari oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Bunday sharoitda korxonaning nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro maydonda ham mustahkam o'rin egallashi uning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy mezonga aylanmoqda.

Raqobatbardoshlik masalasi iqtisodiy nazariyada uzoq tarixga ega bo'lib, dastlab klassik iqtisodchilar tomonidan mehnat unumdorligi, xarajatlari va xalqaro savdo ustunligi doirasida talqin etilgan. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda esa raqobatbardoshlik ko'proq korxonaning strategik moslashuvchanligi, innovatsion salohiyati, bilim yaratish va texnologiyani o'zlashtirish qobiliyati bilan bog'lanadi.

Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OECD) raqobat va innovatsiya o'rtasida to'g'ridan to'g'ri aloqadorlik borligini, ya'ni sog'lom raqobat firmalarni samaradorlik va yangilikka undashini ko'rsatadi [4].

Jahon bankining firmalar tomonidan texnologiyani qabul qilishga oid tadqiqotida korxonalar o'rtasidagi "texnologik tafovut" ishlab chiqarish samaradorligi va inqirozlarga chidamlilik bilan

chambarchas bog'liqligi qayd etilgan. Tadqiqotda texnologik tayyorgarlik savdo, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida natijadorlikni oshirish bilan birga, tashqi ta'sirlarga moslashuvchanlikni ham kuchaytirishi ko'rsatiladi [5].

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot bo'yicha Konferensiyasi (UNCTAD) ning "Digital Economy Report 2024" hisobotida raqamlashtirish global iqtisodiyotning asosiy drayverlaridan biri ekani, biroq uning ekologik xarajatlari ham ortib borayotgani ta'kidlangan. Hisobotga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlar ko'pincha past qo'shilgan qiymatli xomashyo eksport qilib, yuqori qo'shilgan qiymatli raqamli qurilmalarni import qilmoqda hamda elektron chiqindilar bosimini ko'proq his qilmoqda. Bu esa raqobatbardoshlikni "raqamli + barqaror" modelda ko'rib chiqishni talab etadi [6].

Jahon Savdo Tashkiloti (JST) ma'lumotlariga ko'ra, xizmatlar savdosi va raqamli xizmatlar global biznesning yangi o'sish nuqtasiga aylanmoqda. JSTning "Global Services Trade Data Hub" platformasi xizmatlar savdosining turli ko'rinishlari, sektorlar va hududlar bo'yicha standartlashtirilgan ma'lumotlarni taqdim etib, xizmatlar savdosining xalqaro raqobatdagi o'rnini tahlil qilish imkonini beradi [7].

Demak, tahlil qilingan xalqaro tashkilotlar manbalari shuni ko'rsatadiki, global biznes

raqobatbardoshligi ko'p omilli tizim bo'lib, u ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsiya, logistika, raqamlashtirish, inson kapitali va institutsional muhit uyg'unligida shakllanadi.

Ushbu tadqiqot sifat va tahliliy yondashuvlar kombinatsiyasi asosida olib borildi. Metodologik asos sifatida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, kontent tahlili va institutsional yondashuv qo'llanildi. Birinchidan, global raqobatbardoshlik haqidagi zamonaviy nazariy qarashlar o'rganildi. Bunda raqobat, innovatsiya

va unumdorlik o'rtasidagi bog'liqlik xalqaro tashkilotlar materiallari asosida talqin qilindi.

Global biznes raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omillar ko'p qatlamli va o'zaro bog'liq tizimni tashkil qiladi. Rivojlanayotgan xalqaro bozorda raqobat faqat arzon narx yoki katta ishlab chiqarish hajmi bilan emas, balki innovatsiya, boshqaruv sifati, texnologiya, logistika, moliyaviy barqarorlik va brend ishonchi orqali belgilanadi. Quyida biz ushbu omillarni batafsil tahlil qilamiz (1-jadval).

1-jadval

Global biznes raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omillar

t/r	Asosiy omillar	Mazmuni	Global biznesga ta'siri
1.	Unumdorlik	Resurslardan samarali foydalanish, mehnat va kapital qaytimi	Xarajatlarni kamaytiradi, foydalilikni oshiradi
2.	Innovatsiya	Yangi mahsulot, xizmat, texnologiya va biznes-model yaratish	Barqaror ustunlik va bozor differensiyatsiyasini ta'minlaydi
3.	Logistika sifati	Yetkazib berish tezligi, kuzatuvchanlik, bojxona va infratuzilma sifati	Eksport salohiyatini va mijoz ishonchini oshiradi
4.	Raqamlashtirish	ERP, CRM, AI, e-commerce, data analytics'dan foydalanish	Qaror qabul qilishni tezlashtiradi, operatsion samaradorlikni oshiradi
5.	Inson kapitali	Malakali kadrlar, liderlik, tahliliy fikrlash	Innovatsion va strategik moslashuvchanlikni kuchaytiradi
6.	Institutsional muhit	Qoidalar shaffofligi, davlat xizmatlari sifati, biznes muhiti	Tadbirkorlik xavfini kamaytiradi, investitsiyani rag'batlantiradi
7.	Barqarorlik	ESG, yashil logistika, energiya samaradorligi	Uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlaydi

1. Mahsulot va xizmatlar sifati.

Raqobatbardoshlikning eng asosiy omillaridan biri bu mahsulot

yoki xizmat sifatidir. Global bozorda iste'molchi tanlovi keng bo'lgani

sababli, sifatli mahsulot uzoq muddat ushlanib qolmaydi.

Sifatning raqobatdagi o'rnini quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- mijoz ishonchini oshiradi;
- qayta xarid qilish ehtimolini kuchaytiradi;
- brend obro'sini mustahkamlaydi;
- narxni nisbatan yuqoriroq belgilash imkonini beradi.

Masalan, bir xil turdagi mahsulotni bir nechta davlat ishlab chiqarsa ham, iste'molchi ko'pincha sifati barqaror va kafolatlangan brendni tanlaydi. Demak, sifat faqat texnik ko'rsatkich emas, balki bozorda uzoq muddatli ustunlik manbai hisoblanadi.

2. Innovatsiya va texnologik yangilanish.

Global biznesda eng kuchli raqobat omillaridan biri innovatsiyadir. Innovatsiya yangi mahsulot yaratish, mavjud jarayonlarni takomillashtirish, xarajatlarni kamaytirish va bozorga tez moslashish imkonini beradi.

Innovatsion ustunlik quyidagi yo'llar bilan namoyon bo'ladi:

- yangi mahsulotlar ishlab chiqish;
- avtomatlashtirish va raqamlashtirish;
- sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalanish;
- ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.

Texnologiyadan ortda qolgan kompaniya xalqaro bozorda tezda o'z o'rnini yo'qotadi. Chunki zamonaviy

iste'molchi tezkorlik, qulaylik va individuallashtirilgan xizmatni kutadi. Shu sababli ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik faoliyati, global raqobatda hal qiluvchi omilga aylanadi.

3. Logistika va ta'minot zanjiri samaradorligi.

Xalqaro bozorda tez yetkazib berish, uzluksiz ta'minot va transport xarajatlarini boshqarish katta ustunlik beradi. So'nggi yillarda global ta'minot zanjiri uzilishlari biznes uchun eng katta xatarlardan biri bo'lib qoldi.

Raqobatbardoshlik nuqtayi nazaridan logistikaning ahamiyati:

- mahsulotni bozorlarga tez yetkazish;
- ombor zaxiralarini samarali boshqarish;
- xarajatlarni kamaytirish;
- ishlab chiqarish uzilishlarining oldini olish.

Ta'minot zanjiri qanchalik moslashuvchan bo'lsa, kompaniya shunchalik barqaror ishlaydi. Shu sababli ko'plab global kompaniyalar yetkazib beruvchilarni diversifikatsiya qiladi, raqamli monitoring tizimlarini joriy qiladi va regional logistika markazlarini tashkil etadi.

4. Raqamli transformatsiya.

Raqamli transformatsiya endi qo'shimcha ustunlik emas, balki zaruratdir. U biznesning barcha funksiyalariga ta'sir qiladi: sotuv, marketing, ishlab chiqarish, moliya, HR va mijozlar bilan aloqalar.

Raqamli transformatsiyaning afzalliklari:

- tezkor qaror qabul qilish;

- ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv;

- mijoz tajribasini yaxshilash;
- operatsion samaradorlikni oshirish;

- global bozorda onlayn kengayish imkoniyati.

Elektron tijorat, CRM, ERP, bulutli xizmatlar va data analyticsdan samarali foydalanuvchi kompaniyalar bozorda ancha ustun bo'ladi.

5. Inson kapitali.

Har qanday biznesning asosiy resursi bu insondir. Malakali kadrlar, kuchli rahbarlik va zamonaviy boshqaruv tizimi global muvaffaqiyatning tayanchi hisoblanadi.

Bu omilning tarkibiga quyidagilar kiradi:

- xodimlarning professional malakasi;

- menejrlarning strategik fikrlashi;

- korporativ madaniyat;
- jamoada innovatsion muhitning mavjudligi;

- o'qitish va qayta tayyorlash tizimi.

Kuchli menejment resurslarni to'g'ri taqsimlaydi, xavflarni kamaytiradi va bozor o'zgarishlariga tez javob beradi. Global biznesda ayniqsa madaniyatlararo boshqaruv ko'nikmasi juda muhim, chunki kompaniyalar turli mamlakatlarda, turli mentalitetdagi xodimlar va mijozlar bilan ishlaydi.

6. Institutsional muhit va davlat qo'llovi

Kompaniyaning raqobatbardoshligi faqat uning ichki imkoniyatlariga bog'liq emas. Tashqi muhit ham katta rol o'ynaydi. Ayniqsa, soliqlar, bojxona tartiblari, infratuzilma, huquqiy tizim va davlat siyosati biznesga bevosita ta'sir qiladi.

Muhim tashqi omillar:

- siyosiy barqarorlik;
- qonunchilikning aniqligi;
- mulk huquqining himoyasi;
- transport va raqamli infratuzilma;
- eksportni qo'llab-quvvatlash siyosati.

Qulay biznes muhiti mavjud bo'lgan mamlakatlar kompaniyalari global bozorda tezroq rivojlanadi. Shu bois milliy raqobatbardoshlik bilan korporativ raqobatbardoshlik o'zaro chambarchas bog'liq.

7. Barqaror rivojlanish va ESG omillari

Hozirgi global biznesda ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv omillari ham raqobatbardoshlikning muhim qismiga aylandi. Investorlar, xaridorlar va hamkorlar kompaniyaning faqat foydasiga emas, balki mas'uliyatli faoliyatiga ham qaramoqda.

Bu yo'nalish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ekologik toza ishlab chiqarish;
- energiya tejamliligi;
- xodimlar huquqlariga rioya qilish;
- shaffof korporativ boshqaruv;
- ijtimoiy mas'uliyat.

Barqarorlikka e'tibor bermaydigan kompaniyalar xalqaro

hamkorlik, eksport va investitsiya jalb qilishda qiyinchilikka uchrashi mumkin.

Jahon xo'jaligi tobora integratsiyalashib, mamlakatlar, tarmoqlar va kompaniyalar o'rtasidagi raqobat keskinlashib bormoqda. Bunday sharoitda global raqobatbardoshlikni baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki raqobatbardoshlik darajasi iqtisodiyotning xalqaro bozordagi o'rni, investitsiya jalb qilish salohiyati, eksport imkoniyatlari va uzoq muddatli rivojlanish istiqbolini belgilab beradi.

Global raqobatbardoshlikni baholashning dolzarbligi, avvalo, **birinchidan**, u iqtisodiy tizimning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Har bir mamlakat yoki korxona o'zining real raqobat ustunliklarini bilmasa, global bozorda muvaffaqiyatli strategiya ishlab chiqishi qiyin bo'ladi. Baholash natijasida qaysi yo'nalishlarda samaradorlik yuqori, qaysi sohalarida esa islohotlar zarurligi ayon bo'ladi.

Ikkinchidan, global raqobatbardoshlikni baholash investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Xorijiy investorlar mamlakat yoki kompaniyaning iqtisodiy barqarorligi, infratuzilmasi, boshqaruv sifati, mehnat unumdorligi va innovatsion salohiyatiga katta e'tibor beradi. Shu sababli raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish investorlar uchun ishonchli axborot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Uchunchidan, bunday baholash davlat iqtisodiy siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Agar hukumat milliy iqtisodiyotning global raqobatdagi holatini aniq bilsa, sanoat, eksport, ta'lim, innovatsiya, soliq va investitsiya siyosatini maqsadli ravishda ishlab chiqishi mumkin bo'ladi.

To'rtinchidan, global raqobatbardoshlikni baholash xalqaro reytinglar va indekslar orqali mamlakatning jahon hamjamiyatidagi nufuzini belgilashga yordam beradi. Bugungi kunda ko'plab davlatlar o'z iqtisodiy nufuzini mustahkamlash uchun aynan raqobatbardoshlik ko'rsatkichlariga tayanadi. Bu esa tashqi savdo, texnologik hamkorlik va xalqaro moliyaviy munosabatlar uchun ham muhimdir.

Beshinchidan, raqobatbardoshlikni baholash korxonalar darajasida ham dolzarbdir. Chunki korxonalar nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorda ham o'z mavqeini mustahkamlashi kerak. Buning uchun mahsulot sifati, narx, logistika, marketing, innovatsiya va boshqaruv samaradorligi muntazam tahlil qilinishi zarur. Shunday qilib, baholash nafaqat nazariy, balki amaliy boshqaruv ahamiyatiga ham ega.

Global raqobatbardoshlikni baholash odatda xalqaro metodologiyalar va indekslarga asoslanadi. Bu esa natijalarni boshqa mamlakatlar bilan solishtirish imkonini beradi. Shu jihatdan baholash xalqaro mezonlarga mos bo'lishi kerak.

Aks holda natijalar ob'ektiv va taqqoslanadigan bo'lmaydi (2-jadval).

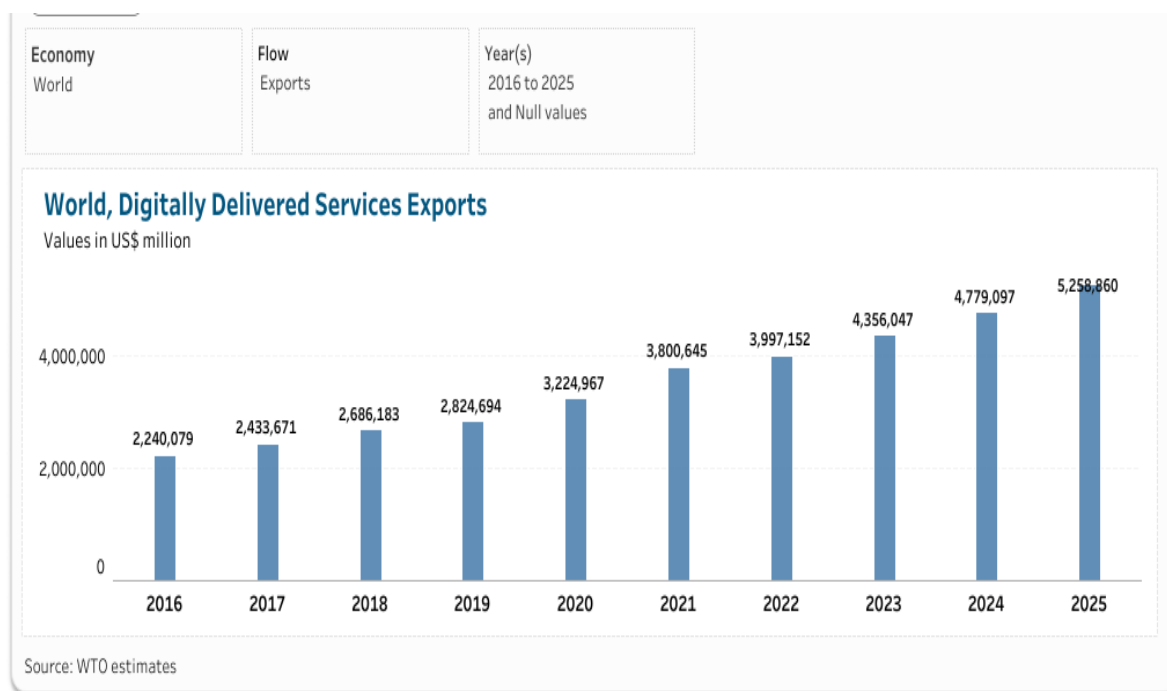
2-jadval

Rasmiy xalqaro manbalarda global raqobatbardoshlikni baholashga doir asosiy ko'rsatkichlar

t/r	Manba	So'nggi/amalda qo'llanayotgan nashr	Qamrov	Raqobatbardoshlikka oid asosiy ko'rsatkichlar
1.	IMD World Competitiveness Ranking	2025	69 iqtisodiyot	iqtisodiy samaradorlik, hukumat samaradorligi, biznes samaradorligi, infratuzilma
2.	World Bank LPI	2023	139 mamlakat	bojxona, infratuzilma, xalqaro jo'natmalar, logistika kompetensiyasi, kuzatuvchanlik, o'z vaqtida yetkazish
3.	WTO Global Services Trade Data Hub	amaldagi portal	global qamrov	xizmatlar savdosi, raqamli xizmatlar, ta'minot usullari, sektorlar bo'yicha oqimlar
4.	UNCTAD Digital Economy Report	2024	global tahlil	raqamlashtirish, ekologik ta'sir, qiymat zanjirlari, resurs va chiqindi bosimi
5.	World Bank Technology Adoption by Firms	amaldagi tadqiqot bazasi	turli mamlakatlar va tarmoqlar	texnologik tayyorgarlik, firmalar tafovuti, chidamlilik, mahsuldorlik

Ushbu jadval (2-jadval) nazariy va amaliy manbalar sintezi asosida tuzildi. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OECD) va Jahon banki unumdorlik hamda texnologik adaptatsiyani markaziy omil sifatida ko'rsatsa, IMD va UNCTAD raqamli va institutsional muhitning, shuningdek barqarorlikning rolini kuchaytirib ko'rsatadi.

IMDning 2025 metodologiyasi 69 ta davlat iqtisodiyotini qamrab oladi. Jahon banki hisoboti esa 139 ta mamlakatni olti logistika mezon bo'yicha baholaydi. Jahon savdo tashkilotining xizmatlar savdosi platformasi esa xizmatlar va raqamli xizmatlar savdosini tahlil qilish uchun standartlashtirilgan ma'lumotlar taqdim etadi (1-rasm).

1-rasm. *Global bozorda raqamli xizmatlar savdosining rivojlanishi [7].*

UNCTAD 2024 hisobotiga ko'ra, raqamli iqtisodiyotning ekologik izi ortmoqda: xomashyo qazib olish, suv va energiya sarfi, ifloslanish va raqamli chiqindilar global siyosatda yangi kun tartibini shakllantirmoqda. Shu sababli raqobatbardoshlik faqat digitalizatsiya bilan emas, balki uning barqaror boshqaruvi bilan ham baholanmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, global biznes raqobatbardoshligini ta'minlashning eng muhim xususiyati uning tizimlilikidir. Ya'ni korxona bir vaqtning o'zida ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsiya, logistika, raqamli boshqaruv va barqarorlikni uyg'un rivojlantirmasa, xalqaro bozorda mustahkam ustunlikka erisholmaydi.

Xulosa. Tahlil natijalari global biznes raqobatbardoshligi endilikda faqat narx ustunligi bilan emas, balki bilim, texnologiya va

moslashuvchanlikka asoslangan murakkab tizim ekanini ko'rsatdi. Ayniqsa, xalqaro savdo va xizmatlar bozoridagi o'zgarishlar biznesning o'z ichki modelini transformatsiya qilishga majbur etmoqda.

Ikkinchi muhim jihat shuki, raqamlashtirish va texnologiyani joriy etish o'z-o'zidan raqobatbardoshlik bermaydi. Jahon banki tadqiqotlari texnologiya qabul qilish uchun ichki boshqaruv, malaka, talab va tashqi institutlar uyg'unligi zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli korxonalarda "raqamli transformatsiya" alohida IT loyihasi emas, balki umumiy strategik boshqaruv elementi bo'lishi kerak.

Shuningdek, kelajakdagi raqobatbardoshlik "yashil va raqamli" sintezga tayanadi. Bu esa korxonalardan faqat daromadlilikni emas, balki energiya samaradorligi, ekologik xavfsizlik va ESG omillarini

ham o'z strategiyasiga kiritishni talab qiladi.

Global raqobatbardoshlikni ta'minlash va uni mustahkamlash uchun nazariy tahlilning o'zi yetarli emas. Asosiy masala - mavjud muammolarni amaliy choralar orqali hal etishdir. Shu nuqtai nazardan quyida bir nechta amaliy takliflarni keltirib o'tamiz.

Birinchidan, global raqobatda muvaffaqiyatga erishish uchun iqtisodiyotda innovatsion rivojlanish ustuvor yo'nalishga aylanishi kerak. Buning uchun:

ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga ajratiladigan mablag'ni oshirish;

akademik soha, ilmiy markaz va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida integratsiyani kuchaytirish;

startaplar va yuqori texnologik loyihalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

innovatsion mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarga soliq imtiyozlari berish zarur.

Amaliy jihatdan bu taklifning samarasi shundaki, yangi texnologiyalar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, mahsulot sifatini oshiradi va bozorga yangi turdagi tovarlar chiqarish imkonini beradi.

Ikkinchidan, hozirgi davrda raqobatbardoshlik ko'p jihatdan raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi bilan belgilanadi. Shu bois:

korxonalarda ERP, CRM, AI va boshqa boshqaruv tizimlarini joriy etish;

elektron tijorat platformalarini rivojlantirish;

davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish;

katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish vositalaridan foydalanishni kengaytirish lozim.

Bu taklif amalda boshqaruvdagi xatolarni kamaytiradi, vaqtni tejaydi, xarajatlarni optimallashtiradi va bozorga tezkor javob qaytarish imkonini yaratadi.

Uchunchidan, global bozorda faqat arzon mahsulot emas, balki sifatli va ishonchli mahsulot talab qilinadi. Shu sababli:

ISO, HACCP, GMP va boshqa xalqaro standartlarni joriy etish;

sifat nazorati tizimini kuchaytirish;

sertifikatlashtirish va standartlashtirish jarayonlarini soddalashtirish;

eksportbop mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarga metodik va moliyaviy yordam ko'rsatish zarur.

Buning amaliy foydasi shundaki, mahsulotlarning xalqaro bozorlarga kirish imkoniyati kengayadi, eksport hajmi ortadi va milliy brendlar nufuzi oshadi.

To'rtinchidan, global raqobatbardoshlikni oshirishning muhim yo'li - eksport geografiyasini va mahsulot assortimentini kengaytirishdir. Buning uchun:

eksport qiluvchi korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash;

tashqi bozorlarda marketing tadqiqotlarini yo'lga qo'yish;

logistika xarajatlarini kamaytirish; milliy mahsulotlarni xalqaro ko'rgazma va yarmarkalarda faol targ'ib qilish lozim.

Amaliy tomondan bu taklif korxonalarning yangi bozorlarga chiqishini osonlashtiradi va ichki bozorga ortiqcha bog'liqlikni kamaytiradi.

Beshinchidan, mahsulotning raqobatbardoshligi ko'pincha uni yetkazib berish tezligi va xarajatiga ham bog'liq. Shu sababli:

transport yo'laklari va logistika markazlarini rivojlantirish;

bojxona rasmiylashtiruvi jarayonlarini soddalashtirish;

omborxona tizimi va sovutish zanjirlarini yaxshilash;

multimodal tashish tizimidan samarali foydalanish zarur.

Amaliy jihatdan bu mahsulot tannarxini pasaytiradi, eksport jarayonini tezlashtiradi va korxonalarning tashqi bozordagi ishonchliligini oshiradi.

Oltinchidan, global raqobatbardoshlik nafaqat korxona, balki mamlakatdagi umumiy biznes muhitiga ham bog'liq. Shu bois:

ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytirish;

tadbirkorlikni ro'yxatdan o'tkazish va litsenziyalashni soddalashtirish;

mulk huquqi himoyasini kuchaytirish bo'yicha amaliy mexanizmlarni keng joriy etish lozim.

Bu choralarning amaliy samarasi investitsion jozibadorlik oshishi, yangi bizneslar soni ko'payishi va sog'lom raqobat muhitining shakllanishida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. IMD. World Competitiveness Ranking 2025. IMD World Competitiveness Center. <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyildagi "2022 - 2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-165-son farmoni. <https://lex.uz/docs/-6102462>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida" PF-158-son Farmoni. <https://lex.uz/en/docs/-6600413?ONDATE=12.09.2023%2000>
4. OECD. SME digitalisation for competitiveness. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/en.html>
5. World Bank. Technology Adoption by Firms in Developing Countries. https://www.worldbank.org/en/topic/competitiveness/publication/technology-adoption-by-firms-in-developing-countries?utm_source=chatgpt.com
6. UNCTAD. Digital Economy Report 2024. UN Trade and Development. https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024?utm_source=chatgpt.com
7. WTO. Global Services Trade Data Hub. WTO Data Portal. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/gstdh_digital_services_e.htm